

Mateusz Rybacki

Uniwersytet Warszawski
Wydział Socjologii¹

IDENTYFIKACJA PARTYJNA A POSTAWY I MOTYWACJE MŁODYCH DZIAŁACZY PRAWA I SPRAWIEDLIWOŚCI W WARSZAWIE

■ WPROWADZENIE

Problemem badawczym niniejszego artykułu są motywacje i postawy młodych działaczy PiS z Warszawy w wieku 18–29 lat. Badania preferencji wyborczych młodych Polaków z dużych miast wskazują, iż jest to ugrupowanie relatywnie rzadko przez nich wybierane (Zaborowska 2019; Halicki i in. 2020; IPSOS, exit poll 2023). Ponadto wyborców w miastach cechuje również niższa skłonność do głosowania na obóz Zjednoczonej Prawicy (PKW 2019, 2023). Sylwetki młodych wyborców z dużych miast są inne niż przeciętny profil wyborcy PiS. Elektorat PiS stanowią osoby ze średnio niższym wykształceniem i ze średnio niższym statusem materialnym (CBOS 2021). Dodatkowo, 65% elektoratu PiS chodzi do kościoła co najmniej raz w tygodniu (38% spośród wszystkich Polaków), a zaledwie 5% wyborców PiS nie chodzi do kościoła w ogóle (25% ogółu wszystkich wyborców nie chodzi do kościoła) (CBOS 2023).

Do głównych przyczyn niechęci młodych do PiS w ostatnich latach można zaliczyć: ogólne niezadowolenie z ośmioletnich rządów tej formacji, brak poszanowania praw osób LGBT, zaostrenie prawa antyaborcyjnego (Fołta 2024). Niskie poparcie dla PiS widać także w wyborach prezydenckich 2025 roku, gdzie w I turze Karol Nawrocki, kandydat popierany przez PiS, zebrał 10% poparcia wśród młodych w wieku 18–29 lat (wg exit poll IPSOS). Badanie młodych aktywistów partyjnych jest interesujące również ze względu na niski poziom zaufania do polityków zarówno wśród młodych, jak i ogółu społeczeństwa („Rzeczpospolita” 2024), a także ze względu na skrajnie niski odsetek młodych w strukturach partyjnych (ok. 0,1–0,2% Polaków w wieku 18–29 lat)², jak i reszty społeczeństwa (0,8%). Przeprowadzone przeze mnie badanie opiera się na ośmiu indywidualnych wywiadach pogłębionych i rozwija ten nurt badań politycznych, które odwołują się do teorii

¹ E-mail: m.rybacki3@student.uw.edu.pl

² Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

identyfikacji partyjnej oraz rozwija pole badawcze nad polaryzacją polityczną, młodzieżówkami partyjnymi.

■ PRZEGLĄD LITERATURY

Kluczową koncepcją tej pracy jest identyfikacja partyjna, rozumiana jako afektywna postawa względem istotnych obiektów na scenie politycznej (Campbell i in. 1960) wytwarzana w sposób podobny do innych identyfikacji, takich jak tożsamość religijna czy etniczna. Według tej teorii największy wpływ na poglądy polityczne ma identyfikacja partyjna rodziców, która jest niejako dziedziczona przez dzieci na drodze socjalizacji w środowisku rodzinnym. W ten sposób powstaje emocjonalna i psychologiczna więź między wyborcą a partią. Identyfikacja partyjna kształtuje też postawy polityczne i kreuje opinie w pięciu obszarach: cechach partii i jej kandydatów (w tym również w stosunku do innych ugrupowań i kandydatów), grupach interesów i sojuszników danej partii, polityce lokalno-krajowej, polityce zagranicznej i ogólnej ocenie działań partii wobec problemów rządowych (tamże). Wpływa także na ocenę czynników determinujących decyzję wyborczą: wizerunków polityków, polityk i związków między grupami a partiami (tamże). Identyfikacja z partią oddziałuje na przekonania wyborców także w sposób pośredni, wpływając na dobór źródeł informacji bądź selekcję samych informacji, tak by były zgodne z dotychczasowymi poglądami (Żerkowska-Balas 2015). Dominik Batorski i Wiesław Bartkowski (2003) zwracają uwagę, że wyborcy najpierw psychologicznie wiążą się z daną partią, a dopiero następnie skłonni są przyjmować poglądy głoszone przez tę partię. Identyfikacja staje się więc filtrem kształtującym postawy polityczne i staje się silniejsza, gdy partie mają stabilne stanowiska i rzadko zmieniają swoje programy. Łączy się to bezpośrednio z efektem lojalności – im częściej wyborca oddaje głos na konkretną partię, tym bardziej rośnie jego poczucie przynależności do ugrupowania i staje się odporny na zmienne manipulacyjne (tamże).

Wysoki poziom identyfikacji partyjnej wydaje się być dobrym wyjaśnieniem decyzji wyborczych. Jednakże zaangażowanie w struktury partyjne wymaga czegoś więcej niż identyfikacji partyjnej. W tym miejscu przydatne jest wprowadzenie rozróżnienia dwóch typów motywacji dla aktywizmu politycznego: orientację na realizację polityk publicznych (*policy-seeking*) i orientację na zdobywanie stanowisk (*office-seeking*). Pierwsza zakłada, że partie oraz politycy są skupieni na realizacji swoich polityk, idei, wartości oraz poglądów. Dla takich działaczy wierność ideom i realizacja programu jest ważniejsza od zajmowanego urzędu. Przeciwnieństwem tej postawy jest podejście *office-seeking*, które jest skoncentrowane na sprawowaniu władzy, nawet kosztem zmiany profilu ideologicznego lub wartości (Evans 2018). Pojęcia te posłużą do zbadania identyfikacji partyjnej działaczy i odpowiedzi na pytanie, czy działanie młodych na rzecz PiS jest postawą afektywną i sposobem wyrażania swoich wartości, czy może również działaniem nakierowanym na przyszłe obejmowanie urzędów? Jak wskazali Batorski i Bartkowski, silne identyfikacje

partyjne elektoratów sprawiają, że partie niechętnie zmieniają swoje profile ideologiczne, gdyż nie byłoby to zaakceptowane przez wyborców. W związku z tym, wraz z wysokim poziomem identyfikacji partyjnej wiązać powinna się orientacja *policy-seeking*, która stawia na wierność ideom. W sytuacji, w której działacze nie wykazują się silną identyfikacją, mogą prezentować orientację *office-seeking*.

Angus Campbell i współautorzy opierali swoją pracę na rywalizacji między Demokratami a Republikanami w Stanach Zjednoczonych. Pomimo że teoria ta powstała w latach sześćdziesiątych, do dziś jest aktywnie używana, a jej aktualność jest wciąż potwierdzana (Hooghe, Okolikj, Oser 2024; Klingelhofer, Richter, Loew 2025), co wskazuje, że identyfikacja partyjna stanowi jeden z istotniejszych czynników wpływających na decyzje wyborcze.

Do analizy relacji pomiędzy obozem antyPiS a Prawem i Sprawiedliwością wykorzystano, z uwzględnieniem specyfiki polskiej sceny politycznej, ramy teoretyczne amerykańskiego konfliktu. Badania pokazują, że w Polsce coraz silniej uwytkła się podział na obóz prozachodniego modernizmu (reprezentowanego głównie przez Koalicję Obywatelską) oraz tradycyjnej, katolickiej i narodowościowej narracji uosobionej przez Prawo i Sprawiedliwość, co znacząco przekłada się na identyfikacje partyjne (Żerkowska-Balas 2023). Rosnąca polaryzacja między Prawem i Sprawiedliwością a obecną koalicją rządzącą sprawia, że elektorat obydwu stron jest skrajnie oddalony od siebie i praktycznie niemożliwe jest, aby doszło do przepływu wyborców między nimi. Konflikt ten występuje nie tylko między jednostkami, ale także grupami i pomiędzy samymi partiami podczas kampanii wyborczych (por. Wielgosz 2020; Rafałowski 2022; Zagała 2023). Łączy się to ze zjawiskiem afektywnej polaryzacji, czyli dystansem pomiędzy pozytywnymi emocjami związanymi ze „swoją” partią (lub partiami) a negatywnymi emocjami związanymi z „obcą” partią (lub partiami). Dotyczy to nie tylko stosunku do elit partyjnych oraz polityków z nimi związanych, lecz także stosunku do „obcych” elektoratów (por. Skarżyńska 1999: 116; Wągner 2024). W związku z tym coraz częściej mamy do czynienia z sytuacją negatywnej identyfikacji partyjnej, której źródłem jest niechęć do innego ugrupowania. Jest ona pochodną pozytywnej identyfikacji, czyli pozytywnego stosunku jednostki do danej partii (Żerkowska-Balas 2023).

Najnowsze prace naukowe wskazują, że negatywna identyfikacja partyjna jest równie istotnym czynnikiem wpływającym na decyzje wyborcze, co pozytywna identyfikacja partyjna (Samuels, Zucco 2018; Areal 2024). Rosnący konflikt polityczny w Polsce zauważył także Jacek Raciborski, który wskazuje, że polski system partyjny jest skupiony na podziale PiS i antyPiS:

Polski system partyjny stał się prawie idealnie dwublokowy. Odzwierciedla dobrze silny w społeczeństwie podział socjopolityczny. Jego esencją jest z jednej strony silna identyfikacja wielkiej liczby Polaków z PiS, a z drugiej strony równie silna niechęć do tej partii (Raciborski 2020: 450).

Choć w Europie wielość partii sprawia, że identyfikacja partyjna rzadko kiedy dotyczy wyłącznie jednej partii (Wagner 2024), tak w przypadku polskiego systemu partyjnego można przypuszczać, że elektorat PiS może czuć więź wyłącznie ze „swoim” ugrupowaniem i żadna inna partia polityczna może nie być darzona sympatią, ze względu na silną polaryzację. Obserwując polską scenę polityczną i wypowiedzi działaczy PiS na różnych szczeblach, można zauważyć, że zdaniem polityków PiS, jako jedyni reprezentują polską rację stanu i są prawdziwymi patriotami, a oponentom zarzucają nawet zdradę stanu (Malendowicz 2013: 175). Od lat mówi się, że PiS rości sobie monopol na patriotyzm (Lewandowska 2022: 103), wyrażając go także w prowadzonej przez partię polityce zagranicznej oraz historycznej (Słowiński 2021). Takie narracje sprawiają, że dystanse pomiędzy partiami i ich elektoratami rosną. Co więcej, rosnąca polaryzacja może stanowić jedną z motywacji do działania politycznego (por. Rafałowski 2017: 65). Wysoki poziom afektywnej polaryzacji jest również związany z niskim poziomem zaufania – zarówno do instytucji publicznych, jak i do obcych w społeczeństwie. Można powiedzieć, że ten warunek jest spełniony w Polsce, biorąc pod uwagę niechęć Polaków do polityków oraz niskie poziomy zaufania społecznego do nieznanymi (CBOS 2024). Marta Żerkowska-Balas (2023) zwraca uwagę, że silna polaryzacja między PiS i antyPiS sprawia, że coraz trudniej jest poznać merytoryczne przesłanki kierujące jednostkami, a różnice polityczne mają charakter emocjonalny (Żerkowska-Balas 2023).

■ PYTANIA I HIPOTEZY BADAWCZE

Celem badania jest zrozumienie postaw i wartości młodych działaczy PiS w Warszawie. Niebadana dotychczas młodzieżówka partyjna PiS jest doskonałym obszarem do zrozumienia powodów działania politycznego młodych, które może być konsekwencją pozytywnej lub negatywnej identyfikacji partyjnej. Wypowiedzi badanych działaczy analizowano pod kątem następujących pytań badawczych:

P1: Jakie są powody wstąpienia w młodzieżowe struktury partyjne?

P2: Jakie idee oraz wartości są najważniejsze dla badanych?

P3: W jaki sposób rodziny badanych wpłynęły na ich postawy?

P4: Czy badani przejawiają orientację na polityki publiczne, czy orientację na zdobywanie stanowisk?

W związku z „dziedzicznym” charakterem identyfikacji partyjnej rodzinne historie oraz tradycje można uznawać za centralne dla analizy, gdyż to właśnie osoby najbliższe jako tzw. znaczący inni mają największy wpływ na poglądy polityczne podczas socjalizacji (Campbell i in. 1960). Zakładam, że popieranie tej partii jest długoterminową postawą, która uformowała się przed laty (w latach 2005–2011) w ich rodzinnych domach i wpływała od najmłodszych lat na działaczy. Dlatego też ważne będzie zidentyfikowanie tradycji i historii rodzinnych takich osób. Jeśli

Prawo i Sprawiedliwość będzie reprezentować, zdaniem badanych, między innymi myśl patriotyczną czy zgodną z naukami Kościoła katolickiego, może się to okazać jednym z powodów działalności dla tej partii, co byłoby zgodne z opisywanymi wyżej koncepcjami identyfikacji partyjnej oraz afektywnej polaryzacji.

Ze względu na charakter badania jakościowego założone przeze mnie hipotezy badawcze mają charakter eksploracyjny. W związku z tym traktowałem je dosyć szeroko i w przeciwieństwie do badań ilościowych nie rozpatrywałem ich w kategoriach zerojedynkowych. Zasadniczo sformułowane przeze mnie hipotezy badawcze można traktować jako oczekiwania lub przewidywania badawcze:

H1: Ponieważ PiS kreuje się na partię prawdziwie patriotyczną, oczekiwałem, że młodzi działacze PiS w Warszawie będą podzielać te przekonania, co jednocześnie będzie stanowić motywację do działania partyjnego w szeregach tej partii.

H2: Przewidywałem, że rosnący od co najmniej 2010 roku konflikt między Prawem i Sprawiedliwością a Platformą Obywatelską mógł stanowić jedną z motywacji wstąpienia w młodzieżowe struktury PiS: działacze albo mogli wstąpić w struktury partyjne, dając wyraz silnej identyfikacji z PiS, albo wyraz sprzeciwu i tym samym afektywnej polaryzacji wobec polityki Platformy Obywatelskiej.

H3: Na podstawie danych dotyczących wykształcenia, statusu materialnego oraz postaw religijnych elektoratu PiS przewidywałem, że młodzieżowi działacze PiS będą odzwierciedlać tę charakterystykę: ich rodziny będą średnio mniej wykształcone, będą miały niższy status materialny, a także będą osobami wierzącymi i praktykującymi.

H4: Na kanwie orientacji na realizację polityk publicznych (*policy-seeking*) i orientacji na zdobywanie stanowisk (*office-seeking*) zakładałem, że działacze są wierni swoim ideałom i odzwierciedlają tym samym silne poparcie dla tej partii, a ze względu na swój wiek i niewielkie szanse na sukces w małym stopniu mogą orientować się na pełnienie urzędów.

■ METODOLOGIA

Badanie przeprowadziłem w okresie od 6.12.2022 do 21.02.2023 metodą indywidualnego wywiadu pogłębionego. Do badania zostały zaproszone osoby działające na terenie Warszawy w ramach Forum Młodych PiS, a także młodzi działacze partyjni. Pomimo starań, odsetek osób, które wyraziły zgodę na udział w badaniu był bardzo niski. Skontaktowałem się łącznie z 42 młodzieżowymi działaczami PiS. Z tego grona 19 osób odpisało na wiadomość prywatną. Zaledwie 8 osób zgodziło się na udział w badaniu, 3 osoby pomimo wstępnie umówionych terminów spotkań finalnie odmówiły udziału, a pozostałe 8 osób odpisało bezpośrednio, iż nie chcą wziąć udziału w rozmowie. Rozmawiając z badanymi działaczami, dowadywałem się, że część z ich kolegów i koleżanek nie ufała mi, dlatego też nie zdecydowali się na spotkanie. W związku z powyższymi trudnościami liczebność badanej grupy

wynosi 8 osób, dlatego należy je traktować przede wszystkim jako eksploracyjne. Same problemy z rekrutacją badanych pokazują też, jak zamkniętym i trudnym do badania są współczesne młodzieżówki partyjne partii populistycznych.

Osiem wywiadów okazało się bogatym materiałem badawczym. Jeden wywiad trwał przeciętnie około półtorej godziny, jednak zdarzały się wyjątki. Najkrótszy wywiad trwał niespełna 40 minut, najdłuższy zaś nieco ponad dwie godziny. Każda z rozmów została nagrana, a następnie transkrybowana przy użyciu funkcji automatycznej transkrypcji w Microsoft Word. W sumie transkrypcje objęły 196 stron sformatowanego tekstu (TNR; 12; interlinia 1,5)

Scenariusz został podzielony na segmenty tematyczne określone na podstawie pytań badawczych. W pierwszej części wywiadu rozmawiałem z badanymi na temat powodów i motywacji wstąpienia do struktury partyjnej. W tym miejscu rozmowy pytałem także o kwestie związane z polaryzacją polityczną jako potencjalnym powodem wstąpienia do struktur młodzieżowych. W drugiej części poprosiłem działaczy, aby opowiedzieli o wyznawanych przez nich wartościach i ideach. Następnie poruszałem wątek rodziny i jej wpływu, poszukując tym samym czynników kształtujących identyfikację partyjną. Wyszedłem przy tym poza strukturalne przesłanki (takie jak wykształcenie czy status materialny, choć to również było przedmiotem analizy), pytając np. o tradycje rodzinne (pochodzenie klasowe, historię ewentualnego awansu społecznego w okresie PRL, zaangażowanie w życie Kościoła katolickiego, uczestnictwo w powstaniu warszawskim lub zaangażowanie w nurty opozycji antykomunistycznej w PRL itp.). W ostatniej części rozmowy wprowadziłem pytania projekcyjne. Badanych działaczy pytałem o hipotetyczne sytuacje i reakcje, zachowania oraz działania, które by podjęli wobec nich. Pytania te dotyczyły zbadania orientacji na polityki publiczne lub na obejmowanie stanowisk. Cytaty, które znajdują się poniżej, zostały przedstawione w taki sposób, aby zidentyfikowanie autorów wypowiedzi nie było możliwe. Z tego też względu nie umieszczono podczas analizy wypowiedzi konkretnego działacza wrażliwych informacji, takich jak dokładne miejsce zamieszkania, wiek czy płeć³. Badanie odbyło się w czasach, w których PiS sprawowało władzę. Dlatego też określenie „opozycja” odnosi się do wszystkich ugrupowań będących wówczas w opozycji z wyłączeniem Konfederacji, czyli Koalicji Obywatelskiej, Polski 2050, Polskiego Stronnictwa Ludowego oraz Lewicy. Pogrubione fragmenty cytatów są wypowiedziami moimi, a ich przytoczenie wprowadza czytelnika w kontekst wypowiedzi.

³ Ze powodu niewielkiej reprezentacji kobiet w Forum Młodych PiS, zdecydowałem się nie analizować różnic w postawach ze względu na płeć. Taka analiza mogłaby ułatwić identyfikację konkretnych działaczy w kontekście ich wypowiedzi.

■ WYNIKI

Bezpośrednie powody wstąpienia do młodzieżówki i wartości badanych

Połowie badanych działaczy, w momencie dołączania do struktur PiS, partia ta nie była ideowo najbliższa, jednak ze względu na brak struktur młodzieżowych innych partii prawicowych (Ruch Narodowy czy KORWiN⁴) nie dołączyli oni do swoich preferowanych ugrupowań. Dla pozostałych idee i wartości Prawa i Sprawiedliwości były najbliższe. Osoby te już w wieku 15 i 16 lat były zaangażowane w politykę: obserwowały jej świat i chciały w nim uczestniczyć. Oprócz chęci rozwijania się społecznie lub swoich aspiracji aktywistycznych, od działalności w młodzieżówce oczekiwali możliwości samorealizacji i poznania polityki od kulis.

Najczęściej wymienianymi ideami i wartościami zgodnymi z linią PiS były: promocja patriotyzmu, patriotycznej polityki zagranicznej, idei suwerenności narodu, która jawić ma się poprzez silną pozycję Polski na arenie międzynarodowej (w tym uniezależnienie od Unii Europejskiej), solidaryzm społeczny, a także duże poszanowanie Kościoła katolickiego. Najmniej jednolitym aspektem ideowym pośród badanych było podejście do gospodarki, które różniło się postulowanym zakresem pomocy socjalnej. Silne znaczenie patriotyzmu oraz jego promocja zarówno w polityce zagranicznej, jak i historycznej, są spójne z obserwacją, że PiS rości sobie monopol na patriotyzm. Działacze PiS wyraźnie podkreślali, że są to dla nich bardzo istotne kwestie i nie byli w stanie wskazać innego ugrupowania, które by to realizowało. Jeden z działaczy opisywał swoją działalność w ramach PiS jako postawę „lojalną wobec ojczyzny” (Wywiad nr 2), co jasno wskazuje na emocjonalny wymiar przynależności do PiS.

Działacze wskazywali na istotność poczucia bezpieczeństwa narodowego, jakie zapewnia im rząd Prawa i Sprawiedliwości. Kluczowym wydarzeniem, umacniającym ich w tym przekonaniu był wybuch wojny w Ukrainie. Zdaniem działaczy, gdyby nie rządy PiS, Polska nie oferowałaby tak dużej pomocy Ukrainie, co mogłoby, w opinii jednego z działaczy, znacząco przyczynić się do klęski wschodniego sąsiada:

Od lat był w Polsce temat bezpieczeństwa energetycznego. Tego, jakie mamy stosunki z Rosją i kiedy ta wojna wybuchła, jakby bardzo jasno, bardzo klarownie zaczęło być widać, kto miał rację w tych wszystkich sporach, które były toczone 10 lat temu, a kto nie, że to ci, którzy od zawsze protestowali przeciwko Nord Stream, ci, którzy wybudowali Baltic Pipe, ci, którzy zainicjowali gazoport, ci, którzy już 10 lat temu, kiedy, nie wiem, była agresja na Gruzję już kilkanaście lat temu wyraźnie mówili, jaka jest Rosja, że to te osoby mają rację, a nie te, które wtedy prowadziły odwrotną politykę i chciały z Rosją współpracować (Wywiad nr 6).

⁴ Koalicja Odnowy Rzeczypospolitej Wolność i Niepodległość – jedno z ugrupowań politycznych założonych przez Janusza Korwina-Mikkego w 2015 roku, która w 2023 zmieniła nazwę na „Nowa Nadzieja”. Dziś stanowi część Konfederacji Wolność i Niepodległość.

Wspomnienie wizyty Lecha Kaczyńskiego w Gruzji w 2008 roku zostało również przywołane jako dowód na stabilność poglądów PiS i ich słuszność.

Rok 2008 i Gruzja to jest coś, co musi się jednak zapisać na kartach historii. To świętej pamięci Lech Kaczyński już wtedy wiedział, że Rosja to wróg. Zwłaszcza w dzisiejszym kontekście ma to szczególne znaczenie, a przecież to Tusk chciał się dogadywać z Putinem (Wywiad nr 7).

Podchodząc do realizacji badań, przypuszczałem, że rosnąca polaryzacja mogła być jedną z przyczyn wstąpienia do struktur PiS. Nie znalazło to jednak odzwierciedlenia, choć badani przyznali, że konflikt pomiędzy dwoma głównymi partiami politycznymi w Polsce jest realny i stanowi oś polityki. Różnice pomiędzy działaczami pojawiły się w podejściu do rozwiązania konfliktu pomiędzy PiS a PO. Aktywiści nie byli zgodni co do tego, czy porozumienie między nimi jest możliwe. Pojawiały się głosy, że obecnie nie ma gruntu do porozumienia, gdyż nie dostrzegają w PO wartości promujących bezpieczeństwo narodowe Polski, co jednocześnie pokazuje, że działacze PiS, podobnie jak czołowi politycy, podzielają przekonanie o słuszności działań PiS w kontekście dobra kraju. Aktywiści zauważali, że konflikt między PiS a obozem antyPiS ma już charakter wyłącznie emocjonalny:

Wydaje mi się, że ten konflikt bardzo często ma wymiar już stricte emocjonalny, a nie merytoryczny. Nie zabrzmi to być może zupełnie wiarygodnie i pełni obiektywnie z mojej strony, ale dostrzegam, że jednak Opozycja, też się akurat nie dziwię, bo to gra na jej korzyść, jest stroną, która bardziej ten konflikt podsyca tak emocjonalnie. To znaczy... Chcą, żeby te emocje były jak najsilniejsze, żeby zmobilizować po prostu, bo widzą, że to bardzo mobilizuje elektorat i wydaje mi się, że oczywiście Prawo i Sprawiedliwość też będzie grało na takiej mocy. No ale pobudzenie i ten konflikt będzie narastał i nie ukrywam, że to jest trudna sytuacja (Wywiad nr 2).

Jak człowiek mówi tak na logikę, no to możesz mówić, no ale generalnie to tam mało kto cię słucha, mało kto cię wspiera, mało kto cię jakoś tak poważa. A jak polecisz emocjami? To wtedy ludzie po prostu reagują jakoś mocniej, więc to jest w interesie polityków obu stron zamienić na wielokropek a na poziomie lokalnym są gminy, gdzie są koalicje PO-PiS! (Wywiad nr 1)

Komentarze działaczy na temat krajobrazu politycznego w Polsce pokazują, że rosnąca polaryzacja jest dla nich istotnym problemem, jednak nie dostrzegają możliwości, by miało się to zmienić. Działacze wykazują się silną afektywną polaryzacją i tym samym negatywną identyfikacją partyjną w stosunku do Platformy Obywatelskiej, postrzegając ją jako ugrupowanie, które, dla celów politycznych, gra na emocjach społecznych i nie dba o interesy kraju. Działacze jednak nie podejmowali inicjatyw, aby zmniejszyć polaryzację polityczną i dość cynicznie przyznawali,

że gra na emocjach jest naturalnym elementem polityki – niejako akceptowali więc taki kierunek działań.

Podstawową motywacją działaczy była chęć rozwijania się aktywnie, społecznie, a także chęć samoorealizacji. Rozmówcy od lat mają prawicowe poglądy i ważną dla nich wartością jest patriotyzm. Choć nie stanowił on jednego z głównych powodów wstąpienia do PiS, można założyć, że wpłynął w sposób pośredni na tę decyzję. Pomimo że rozmówcy chcieli działać polityczno-społecznie, nie było to w żaden sposób łączone z wówczas obowiązującym krajobrazem politycznym, a napięty stosunek pomiędzy PiS a PO nie był wspomniany w kontekście powodów zapisywania się do partii. Niemniej można zauważyć mechanizmy potwierdzające identyfikację partyjną: działacze utożsamiali PiS z partią wyznającą postawy patriotyczne, która realizuje zdecydowaną większość wyznawanych przez nich wartości. Działacze są przekonani o słuszności polityki PiS, silnie identyfikują się z jej decyzjami, a jednocześnie wykazują negatywną identyfikację partyjną i afektywną polaryzację w stosunku do PO.

Wpływ czynników strukturalnych i rodziny na badanych

Żaden z rozmówców nie pochodzi z klasy ludowej⁵, a same programy socjalne, które były wprowadzane w 2015 roku (m.in. 500+) finalnie nie przysłużyły się im w dużym stopniu.

Na 500+ ani na 300+ się nie załapałem, ale nie brakowało nam pieniędzy (Wywiad nr 5).

Na pewno bym nie powiedział, że to w jakikolwiek sposób akurat wpłynęło na fakt, że na przykład moja rodzina popiera Prawo i Sprawiedliwość, bo dostała 13., 14. emeryturę i 500 plus i tam nie wiadomo co jeszcze. Nie, żyjemy na dość dobrym poziomie i te programy na nas szczególnie nie wpływają (Wywiad nr 6).

Ja jestem z klasy średniej i program PiS nie, nie do końca do mnie był adresowany, jeśli chodzi o kwestie ekonomiczne (Wywiad nr 7).

Aktywiści żyli w rodzinach wykształconych, o umiarkowanym lub dobrym statusie materialnym, pomoc PiS nie była skierowana do ich rodzin, a sami działacze są studentami lub zdobyli już wyższe wykształcenie. Sprawia to, że badani nie odzwierciedlają profilu „przeciętnego” wyborcy PiS, natomiast wymiar pomocy socjalnej oferowany przez PiS był dla nich bardzo ważny. Poniższy cytat wskazuje

⁵ Podczas wywiadów prosiłem rozmówców o to, aby uplasowali swoje rodziny na pozycji klasowej według swojej opinii. Z jednej strony taka metoda miała pewne ograniczenie, ponieważ badani mogli nie chcieć przyznawać się do pochodzenia z klasy ludowej. Z drugiej strony przynależność klasową oceniono na podstawie informacji o pochodzeniu, wykształceniu rodziców czy sytuacji majątkowej. Biorąc pod uwagę obie te przesłanki, można przypuszczać, że żaden z badanych nie pochodził z klasy niższej.

jak duże znaczenie odgrywa polityka socjalna PiS dla działaczy. Pomimo że nie byli i nie są bezpośrednimi beneficjentami programów wprowadzonych za rządów PiS, tak wyrażają dla nich poparcie, mając świadomość, że programy te skierowane są do osób najbardziej potrzebujących:

To widać było bardzo po małym środowisku. Jak bardzo tym ludziom to pomogło [...] Na wsiach życie wygląda tak, że masz potężne bezrobocie, ale to bezrobocie jest nieistniejące, bo tak naprawdę tam każdy pracuje na czarno [...] Pojawiło się 500 plus, to nagle te kobiety dostały dochód bezwarunkowy i w całej wsi roilo się od takich historii, że, ktoś kazał tym kobietom pracować tyle i tyle godzin za po prostu stawki, którą każdy wiedział, że jest za mała [...] nagle te kobiety dostały 500 zł, jak miały trójkę dzieci to 1500 zł. Mogły spróbować przez to przeżyć 2 miesiące. I taka grupa kobiet potrafiła się skrzyknąć, powiedzieć facetowi, że my nie pracujemy za taką stawkę. [...] Było widać po ludziach, że ci ludzie, którzy zazwyczaj byli smutni, bo to są problemy finansowe, tak jakby odzyskali tą taką vitalność, mieli jakąś tam nadzieję na te lepsze jutro. [...] Więc to nie jest tak, że mojej rodzinie przybyło bardzo dużo, tylko innym rodzinom przybyło bardzo dużo i to nas zbudowało (Wywiad nr 8).

Jedną z najważniejszych wartości jakie wyznawali działacze był patriotyzm, który był im przekazywany w rodzinnych domach. Patriotyzm wśród badanych był rozumiany jako szeroko pojęta miłość do ojczyzny. Objawia się ona poprzez kultywowanie pamięci narodowej, dbanie o środowisko lokalne, pamięć o bohaterach narodowych, dbanie o dobry wizerunek kraju za granicą, a także budowanie silnego państwa. Ten sposób rozumienia patriotyzmu wpływa na postrzeganie kwestii tzw. suwerenności narodu – czyli jego siły oraz niezależności od innych. Wpływa także na wizję polityki zagranicznej, w której Polska miałaby być ważnym graczem w Europie, wywierającym wpływ na inne kraje i cechującym się brakiem uległości wobec Unii Europejskiej. Patriotyzm jest również ważny w polityce historycznej, której zadaniem ma być aktywne przypomnienie ważnych wydarzeń w historii, a także bohaterów narodowych. Badani pochodzili z rodzin wierzących, dlatego też w polityce ważne dla nich są wartości w duchu nauk Kościoła katolickiego, co przekłada się także na ich wizję gospodarki – wyznają idee solidaryzmu społecznego, którego celem ma być wsparcie najsłabszych.

Skąd się u Ciebie wziął patriotyzm?

Ojciec wpoił mi wartości narodowe w ten sposób, że gdzieś ten patriota się we mnie ukształtował. No, nie wyobrażam sobie sytuacji, żebym zapomniał o swoim dziadku, który tu walczył, o swoim pradziadku, od strony mamy z kolei. Poczucie zobowiązania też wobec wszystkich, którzy walczyli w XX wieku i wcześniej [...] Mój dziadek był z 1930, jako czternastoletni chłopiec walczył w Powstaniu Warszawskim. Ja mam z linii ojca samych warszawiaków. Ja jestem z Żoliborza, mój ojciec z Woli, mój dziadek i pradziadek ze Śródmieścia. Tam jest co najmniej 5 pokoleń. Nasze papiery

siegają od Polski niepodległej od 1918 roku, ale jeszcze z czasów... jeszcze z czasu zaborów to są naprawdę bardzo długoletnie powiązania z Warszawą (Wywiad nr 7). Mój pradziadek był w niemieckiej niewoli podczas wojny [...] tata był zaangażowany w działalność opozycyjną w PRL i nawet był internowany (Wywiad nr 3).

Znaczenie patriotyzmu upatruję jako kluczowe w poczuciu identyfikacji partyjnej z PiS. Rodzinne historie sprawiają, że badani mają emocjonalny i patriotyczny stosunek do kraju. PiS jako partia prowadząca narracje narodowościową, z rozszczeniem monopolu na patriotyzm, zdaje się być naturalnym wyborem dla tych osób, co wytwarza pozytywną identyfikację partyjną. Ogromne znaczenie w postawach badanych mają także postawy ich rodziców, którzy konsekwentnie głoszą na Prawo i Sprawiedliwość od lat. Ich wybory polityczne zostały ugruntowane po fiasku negocjacji PO-PiS z 2005 roku, a w wyniku rządów PO-PSL w latach 2007–2015 utwierdzili się w swoich przekonaniach.

Moi rodzice od zawsze byli centroprawicowi, no mieli jakieś tam różnice typowo gospodarcze, no ale odkąd pamiętam głosują na PiS (Wywiad nr 3).

Odkąd się interesuję polityką, a gdzieś tam moje najdalsze wspomnienia to jest mniej więcej rok 2014, Andrzej Duda prezydentem, wybory parlamentarne, to tak zawsze gdzieś tam kibicowałem PiS-owi, gdzieś najbliżej było do tej formacji. Być może to się brało z kwestii moich zainteresowań historią i taką powiedzmy no tożsamością bardziej patriotyczną. Gdzieś mnie ciągnęło bardziej zawsze w tę stronę, no i też moi rodzice głosowali na PiS zawsze (Wywiad nr 2).

Rok 2015 był początkiem działania części badanych w strukturach PiS i otwartego popierania tej partii. Po katastrofie smoleńskiej działacze najczęściej zaczęli się interesować polityką, zaś eskalacja wojny w Ukrainie (2022) poskutkowała umocnieniem ich poglądów na politykę zagraniczną. Dzięki wyznawanym wartościom, a także za sprawą wyborów politycznych ich rodziców, już od najmłodszych lat PiS był im bliski. Moment wyboru partii u rodziców badanych (2005 rok) zdaje się potwierdzać moment rozłamu politycznego w Polsce na dwa główne obozy, a co za tym idzie, sensowność przeniesienia teorii identyfikacji partyjnej na polską scenę polityczną. Poniższy cytat jasno wskazuje, że okres negocjacji PO-PiS i ich fiasko były wydarzeniami, po których rodziny działaczy zaczęły głosować na Prawo i Sprawiedliwość:

Przypomina mi się taki też flashback z dzieciństwa, jak moja mama właśnie w którejś kampanii siedzi i Korwin mi się pojawił w telewizji i ona tak powiedziała do telewizora, że no głosowałabym na ciebie, gdyby nie to, że chcesz mnie zamknąć w kuchni. Myślę, że w ogóle ona miała zawsze takie poglądy. Takie konserwatywne mocno. Chyba nawet bardziej konserwatywne niż PiS, tylko właśnie miała taką nutkę feminizmu w sobie [...] Zaczęli głosować jakoś w momencie koalicji PO-PiS. Jakoś tak nie

wiem, wtedy w sensie tak to było takie płynne, prawda? Albo zagłosują na to albo na to. Jakby ciężko było określić dokładnie swoje przekonania i oni jakoś na PiS oddali głos i jakoś tak przy tym zostali (Wywiad nr 4).

Ideowość działaczy

Działacze byliby w stanie zaakceptować niewielką liberalizację obyczajową partii – zalegalizowanie związków partnerskich i powrót do kompromisu aborcyjnego. Postawy działaczy różniły się w przypadku szerszej skali liberalizacji. Dwóch działaczy przejawia bardziej liberalny światopogląd: legalizacja małżeństw osób jednej płci i liberalizacja aborcji. Głównym argumentem za takim ruchem jest fakt, że w zachodnich, chrześcijańskich społeczeństwach obydwie te kwestie zostały już rozwiązane i ich zdaniem Polska powinna podążyć za ich śladem.

Gdyby PiS zliberalizował się, czy dalej byś działał w jego szeregach?

Tak, byłbym jak najbardziej za nawet. Na zachodzie już dawno ten problem ogarnęli i ludzie jakoś żyją [...]. Uważam, że PiS powinien się zliberalizować i to, że tkwi w konserwatyzmie, to jest kwestia tego betonu partyjnego. Kiedy nastąpi jakaś tam zmiana pokoleniowa, to myślę, że będzie liberalizacja (Wywiad nr 4).

A jak byś zareagował, gdyby PiS zliberalizował się w sferze obyczajowej?

Trochę bardziej emocjonalnie polubił wtedy, bo ja jestem trochę bardziej powiedzmy liberalny i też jest kilku takich, co byliby z tego zadowoleni [...] ale gdybym nagle się obudził jutro i kierował PiS-em, sam bym tego nie zrobił, mimo że tak uważam. Bo wtedy po prostu wyborczo się to nie opłaca, bo wyborcy ci się odkleją, ludzie to są głosy, a głosy to jest władza. To jest jak kierowanie firmą (Wywiad nr 1).

Pozostali działacze nie zaakceptowałyby tak nagłej zmiany ideologicznej. Wskazuje to z jednej strony na mocną identyfikację partyjną działaczy, a także ich ideowość. Z drugiej strony cytowana dwójka badanych zachowuje zupełnie inne stanowisko niż ogół partii, co stanowi interesujący przypadek. Szczególnie ciekawa jest druga wypowiedź, która wyraźnie wskazuje na świadomość mechanizmów wyborczych, w tym polityki ugrupowania wobec elektoratu silnie zidentyfikowanego z partią. Jednocześnie można odnieść wrażenie, że cytowany działacz przejawia również postawę *office-seeking*: niezależnie od swoich poglądów, dla interesu politycznego stanowiska nie podjąłby decyzji, które zagrażałyby utratą władzy. Nie można jednak wykluczyć, że taka postawa wiąże się z pragmatycznym podejściem do *policy-seeking*, jako niezbędnego środka do realizacji oczekiwanych postulatów, w związku z czym niekoniecznie musi mieć to charakter orientacji na stanowiska publiczne.

Młodzieżowi aktywiści zdają się być bardzo wierni PiS. Interesujące są deklaracje działaczy w przypadku zmiany ideologicznej partii. Co do zasady, gdyby ich

partia całkowicie zmieniła swój profil ideologiczny⁶, to nie wyraziliby na to zgody i wystąpiliby ze struktur partii, ponieważ nie byłaby ona dłużej „ich” partią. Dyskusyjny jest jednak wymiar tej zmiany. Dla cytowanych wyżej dwóch działaczy liberalizacja obyczajowa byłaby wręcz oczekiwana. Wobec takiej odpowiedzi pytałem, co by się musiało stać, aby działacze wystąpili ze struktur partyjnych. Dla osoby z wywiadu nr 4 taka sytuacja była bliska, ponieważ była już zmęczona polityką, jednakże nie była w stanie wskazać konkretnej decyzji kierownictwa PiS, która mogłaby wzbudzić wyraźny sprzeciw. W przypadku osoby z wywiadu nr 1 powodem do zrezygnowania z partii byłaby radykalizacja poglądów na bardziej narodowe.

Innymi powodami motywującymi do odejścia z partii były: koalicja rządząca z Konfederacją, zmiana lidera na niegodnego zaufania i radykalna ideologiczna zmiana. Mimo tych argumentów, działacze dalej by głosowali na PiS, ponieważ nie potrafią znaleźć ugrupowania, które byłoby ich zdaniem wystarczająco dobre, co w sposób dobitny odzwierciedla wyraźną identyfikację z PiS. Obrazują słowa „nie da się głosować na kogoś innego niż Prawo i Sprawiedliwość”:

Na Konfederację pokrójcie mnie, ale nie, nie zgłoszę. W tym takim momencie [...] dochodzi do takiej ściany, że właściwie nie da się głosować na kogoś innego niż Prawo i Sprawiedliwość. [...] Ostatecznie nawet gdybym stracił zaufanie do Prawa i Sprawiedliwości, no to pewnie i tak bym musiał na PiS zagłosować, bo nie miałbym specjalnie żadnego innego wyboru (Wywiad nr 6).

Słowa o dalszym popieraniu PiS pomimo potencjalnej utraty zaufania wobec tej partii zdają się być świetnym przykładem wykształconej afektywnej postawy wobec Prawa i Sprawiedliwości. Gdyby doszło do nadszarpnięcia zaufania, to poczucie przynależności i stosunek do partii jest na tyle silny, że dalej byłaby partią pierwszego wyboru, co zarazem wskazuje na wymiar negatywnej identyfikacji partyjnej. Pozostałe partie na polskiej scenie politycznej nie cieszą się wystarczającym poparciem, aby w przypadku zmian w PiS oddać na nie głos. Ta postawa świadczy jednocześnie o wysokiej afektywnej polaryzacji badanych, którzy niezależnie od okoliczności, przynajmniej na poziomie deklaracji, nie byli w stanie wskazać jakiegokolwiek partii, którą mogliby z czystym sumieniem popierać. Jeśli działacze mieliby wskazać jednak którąś partię „w ostateczności”, to wskazywali Konfederację, choć jej wizerunek wśród badanych jest zdecydowanie negatywny:

Konfederacja mnie po prostu obrzydza. Oni po prostu przedstawiają pogardę do ludzi, taką tępą, bezrozumną i jeszcze się z tego cieszą. Naprawdę to jest jedyna obrzydliwa partia (Wywiad nr 1).

⁶ Badani głównie wskazywali, że największy sprzeciw wywołałaby skrajna zmiana stanowiska w sferze obyczajowej. Zaden z nich nie wskazał zmiany stanowiska na politykę gospodarczą jako determinującą członkostwo w partii.

Trudno mi sobie wyobrazić na przykład bycie członkiem Lewicy, która wywodzi się przecież z PZPR-u tylko dlatego, że mam tam jakąś spójność poglądową w kwestiach socjalnych, tak i no bo jakąś mam. Podobnie w przypadku chociażby Konfederacji, gdzie jakieś takie poglądy kościelne czy patriotyczne, no są bliskie, ale jakby no wątpliwa prawda miłość do Rosji i wypowiedzi niektórych polityków tej partii w połączeniu z radykalizmem gospodarczym, jakby kompletnie do mnie nie przemawiają (Wywiad nr 5).

Ostatnim pytaniem, które zadałem badanym było: „Czy gdyby zdobycie/utrzymanie władzy wymagałoby zmiany stanowiska/programu partii, to czy poparłbyś taką zmianę nawet gdyby szła wbrew Twoim poglądom czy też byłby to dla Ciebie powód do opuszczenia partii?”. W ten sposób chciałem ostatecznie zweryfikować, czy dla działaczy istotniejszą orientacją w polityce jest orientacja na realizację polityk publicznych czy orientacja na zdobywanie stanowisk, a także pogłębić wymiar identyfikacji partyjnej. Dla działaczy byłaby to bardzo trudna sytuacja. Niektórzy zrezygnowaliby z działalności w szeregach PiS, co wskazuje na ich ideowość i słabszą identyfikację partyjną:

Gdy przechodzi się do polityki, są pewne granice, których uważam, że się nie przekracza. Oczywiście są zapewne politycy, którzy byliby w każdej partii, bez względu na wszystko. Ale ja nie należę do takich ludzi, pozostaje swoim poglądom wiernym i oczywiście one się w jakimś stopniu krystalizują, ale są dla mnie pewne rzeczy, które są nienaruszalne (Wywiad nr 5).

Byli też aktywiści, którzy dostrzegają warunki, w których zaakceptowaliby takie decyzje. Pierwszym z nich jest wybór „mniejszego zła” jako naturalnego elementu polityki. Drugi z nich dotyczy „dwulicowości” partii – podejmowanie decyzji niezgodnych z wyznawanymi wartościami. Postawy te wskazują na silną więź z PiS. Działacze głęboko wierzą w to, że pewne decyzje należy podjąć dla dobra kraju, ale ich postawy mogą wskazywać na to, że przynajmniej część działaczy jest bardziej zorientowana na zdobywanie stanowisk:

Jeśli bym wiedział, że no to jest dwulicowe podejście PiS-u, czyli znałbym, jak wygląda ta prawdziwa linia partyjna i to, to jaka jest fasada by mi nie przeszkadzało, tylko musiałbym wiedzieć jaka jest (Wywiad nr 8).

To musiałbym zapytać prezesa Kaczyńskiego, czy on jest skłonny wierzyć w to, że ci ludzie, mimo że przedstawiają się inaczej dla celów wyborczych, co jest cyniczne, ale są w stanie dalej bronić polskiej racji stanu. Jeśliby mi odpowiedział, że tak, z powodu wyborczego robimy to i to, bo musimy, ale jestem pewny, że będziemy szli tą drogą, którą idziemy od 2015 roku w najważniejszych sprawach, to tak (Wywiad nr 7).

No tutaj na takim ogólnym poziomie to jest takie pytanie, czy w takich sytuacjach można na użytek publiczny, na użytek wyborców czy kampanii zrobić coś nie do

końca uczciwego czy nie do końca zgodnego ze swoim ze swoim myśleniem, po to, żeby dalej utrzymać władzę? No na pewno jest to moralnie wątpliwe. Natomiast, no, obawiam się, że niestety w polityce też czasami to konieczne (Wywiad nr 6).

Trudno jednoznacznie ocenić czy działacze PiS kierują się orientacją na realizowanie polityk publicznych, czy na zdobywanie stanowisk. Skłaniam się jednak ku interpretacji, że są nastawieni na wierność ideom. W większości przypadków nie byłoby w stanie zaakceptować radykalnych zmian ideologicznych w partii, chyba że zmiana ta dotyczyłaby tylko medialnego przekazu, a wewnątrz partii cel byłby niezmienny. Jednocześnie nie dostrzegają innej partii na polskiej scenie politycznej, w której mogliby działać oraz na nią zagłosować z czystym sumieniem. Pomimo takiej zmiany, rozmówcy raczej kontynuowaliby głosowanie na PiS, ale zaprzestaliby działania w szeregach partii, czego powodem może być silna polaryzacja polityczna.

■ DYSKUSJA

Wyniki badań potwierdzają kluczową rolę identyfikacji partyjnej w kształtowaniu się postaw młodych działaczy PiS. Badani działacze wykazują afektywną więź z partią, która została wytworzona przede wszystkim w wyniku rodzinnej socjalizacji politycznej, co potwierdza aktualność koncepcji przedstawionych przez Angusa Campbella i Phillipa Converse'a. Decyzja o zaangażowaniu się w działalność partyjną wynika z przekonań politycznych i postaw ideologicznych przejętych od rodziców, którzy od lat konsekwentnie popierają Prawo i Sprawiedliwość. Zdaje się to potwierdzać teorie o przekazywaniu identyfikacji partyjnej jako mechanizmu stabilizującego preferencje polityczne na przestrzeni pokoleń, a tym samym systemu partyjnego. Można przypuszczać, że w najbliższych latach PiS przede wszystkim będzie dążył do utrzymania swoich programów politycznych, ponieważ taka strategia gwarantuje stabilność głosowania osób o silnych identyfikacjach partyjnych z danym ugrupowaniem.

Istotnym wkładem analizy do dyscypliny socjologii polityki jest również uwypuklenie związku między identyfikacją partyjną a wymiarem negatywnym, tj. polaryzacją polityczną PiS-antyPiS. Analiza wywiadów pokazuje, że młodzi działacze PiS wykazują największy, afektywny dystans do – Platformy Obywatelskiej. Dla respondentów konflikt polityczny z obozem antyPiS jest przede wszystkim konfliktem wartości i wizji patriotyzmu, choć trzeba zauważyć, że kilku działaczy podkreśliło instrumentalny charakter konfliktu w celu budowania kapitału politycznego. Mimo to, badani działacze przejawiali afektywną polaryzację, a ich dystans do Platformy Obywatelskiej był większy niż np. do Lewicy.

Wyniki udzielają częściowej odpowiedzi na pytanie o partyjne motywacje aktywizmu: *policy-seeking* i *office-seeking*. Pomimo że respondenci deklarowali silne przywiązanie do idei oraz wartości, niektórzy dopuszczali pragmatyczne podejście

do polityki, jeżeli mogłoby to pomóc w realizacji nadrzędnych celów politycznych partii, co może stanowić orientację *office-seeking*. Z drugiej strony można odnieść wrażenie, że popularniejszym podejściem wśród młodych działaczy PiS jest orientacja na realizację *policy-seeking*. Ich aktywność polityczna wynika przede wszystkim z przekonania o słuszności ideowej kursu obranego przez partię, a bardziej prawicowe ugrupowania (takie jak Konfederacja) nie cieszyły się uznaniem młodych działaczy – są silnie związani ze swoją partią i pewni swoich przekonań. Nie zaakceptowałyby nagłej zmiany ideologicznej partii, choć gdyby do tego doszło, nie potrafiłoby odnaleźć dla siebie innej partii na scenie politycznej. Postawa działaczy o liberalnym światopoglądzie obyczajowym zdaje się być w mniejszości, choć warto zwrócić uwagę, że młodzieżowi działacze PiS, nawet Ci najbardziej konserwatywni, byłoby w stanie zaakceptować związki partnerskie osób tej samej płci czy wrócić do poprzedniego stanu prawnego aborcji, co zdaje się być odmiennym stanowiskiem działaczy od oficjalnej linii partyjnej. Takie wypowiedzi mogły być podyktowane potencjalną nieufnością działaczy wobec sytuacji badania. Badani działacze mogli obawiać się potencjalnych konsekwencji, mogli więc deklarować zachowania i postawy, które byłyby akceptowalne z punktu widzenia politycznego, być może wbrew swoim przekonaniom. Należy zaznaczyć, że wywiady odbywały się na ok. 10 miesięcy przed wyborami parlamentarnymi.

Artykuł ukazuje paradoks miejskiego elektoratu PiS. Badani pochodzą z wykształconych rodzin o dobrym statusie ekonomicznym, co jest sprzeczne z powszechnym wyobrażeniem o elektoracie PiS. Pomimo tego strukturalnego niedopasowania ich identyfikacja z partią jest głęboka i stabilna, co sugeruje, że identyfikacja partyjna może stanowić główną determinantę decyzji wyborczych, o ile partie zachowują spójne stanowisko i nie zmieniają radykalnie oficjalnej linii partyjnej. Niniejsze badanie dostarcza również materiału do dalszych analiz nad ewolucją partii politycznych w Polsce i procesami generacyjnej zmiany w ich strukturach. Choć działacze deklarowali, że zachowaliby lojalność wobec partii nawet w obliczu pewnych zmian programowych, znaczne odejście od kluczowych wartości mogłoby prowadzić do ich demobilizacji lub nawet odejścia ze struktur partyjnych.

LITERATURA PRZYWOŁANA

- Areal João (2024), *Beyond disdain: Measurement and consequences of negative partisanship as a social identity*, „Electoral Studies”, 90, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261379424000891/pdf>.
- Batorski Dominik, Bartkowski Wiesław (2003), *Identyfikacja partyjna w przestrzennej teorii wyborów*, w: „Studia Socjologiczne”, 1 (1681), https://www.studiasocjologiczne.pl/img_upl/studia_socjologiczne_2003_nr1_s.113_138.pdf.
- Campbell Angus, Converse Phillip E., Miller Warren E., Stokes Donald E. (1960), *The American Voter*, New York: John Wiley.

- CBOS (2021), *Motywacje wyborcze Polaków*, „Komunikat z badań”, 32, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2021/K_032_21.PDF.
- CBOS (2023), *Kim są wyborcy partii politycznych w Polsce?*, „Komunikat z badań”, 98, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2023/K_098_23.PDF.
- CBOS (2024), *Zaufanie Społeczne*, https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2024/K_040_24.PDF.
- Evans Matt (2018), *Policy-Seeking and Office-Seeking: Categorizing Parties Based on Coalition Payoff Allocation*, „Politics & Policy”, 46 (3).
- Fołta Piotr (2024), *Motywacje decyzji wyborczych młodych wyborców w wyborach parlamentarnych w 2023 roku – komunikat z badań*, „Youth in Central and Eastern Europe”, 11 (17), <https://ycee.uken.krakow.pl/article/view/10879/10287>.
- Halicki Sebastian, Pierzak Maria, Rykowska Maria, Rzewuska Sabina, Strzelczyk Karolina (2020), *Poglądy i postawy polityczne młodych*, Working Papers, 4.
- Hooghe Marc, Okolikj Martin, Oser Jennifer (2024), *Does party identification still matter for political efficacy? A cross-national assessment, 1996–2016*, „Contemporary Politics”, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13569775.2024.2329396>.
- IPSOS, exit poll (2023), *Jak głosowali mężczyźni, a jak kobiety? Młode panie wsparły KO i Lewicę, młodzi panowie Konfederację. Starsi poparli PiS*, <https://tvn24.pl/wybory-parlamentarne-2023/wybory-parlamentarne-2023-jak-glosowali-mezczyzni-a-jak-kobiety-st7399212>.
- IPSOS, exit poll (2025), *Wybory prezydenckie 2025. Jak głosowali młodzi?*, <https://tvn24.pl/polska/wybory-prezydenckie-2025-jak-glosowali-mlodzi-st8487068>.
- Klingelhofer Tristan, Richter Simon, Loew Nicole (2025), *Changing affective alignments between parties and voters*, „West European Politics”, 48 (3), <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/01402382.2023.2295735>.
- Lewandowska Aleksandra (2022), *Strategiczna litygacja jako miecz obosieczny — prawa reprodukcyjne w czasach populizmu w Polsce*, „Studenckie Prace Prawnicze Administratywistyczne i Ekonomiczne”, 41, s. 99–115, https://www.researchgate.net/profile/Aleksandra-Lewandowska-16/publication/362607188_.
- Malendowicz Paweł (2013), *Polonia amerykańska wobec członkostwa Polski w NATO i Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej”, 7, s. 168–182, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=61918>.
- PKW, *Wyniki wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2019*, <https://sejmsenat2019.pkw.gov.pl/sejmsenat2019/>, (dostęp 5.04.2023).
- PKW, *Wyniki wyborów do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej 2023*, <https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/pl> (dostęp 11.01.2025).
- Raciborski Jacek (2020), *Logika politycznych konfliktów i ich wyborcze manifestacje*, w: Roman Kuźniar (red.), „Rocznik Strategiczny 2019/20”, s. 433–451.
- Rafałowski Wojciech (2017), *Opisywanie i wyjaśnianie systemu partyjnego*, Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA-Jr.
- Rafałowski Wojciech (2022), *Natężenie kampanii negatywnych w Polsce w latach 2007–2019*, „Studia Polityczne”, 50 (3), s. 139–168.
- „Rzeczpospolita” (2024), *Zaufanie w kryzysie: Dlaczego zdaniem Polaków politycy są niewiarygodni?*, <https://www.rp.pl/publicystyka/art41469201-zaufanie-w-kryzysie-dlaczego-zdaniem-polakow-politycy-sa-niewiarygodni>.
- Samuels David J., Zucco Cesar (2018), *Partisans, Antipartisans, and Nonpartisans*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Skarżyńska Krystyna (red.) (1999), *Psychologia polityczna*, Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.

- Słowiński Konrad (2021), *Zagraniczny wymiar polityki historycznej Prawa i Sprawiedliwości*, „Studia Polityczne”, 49 (4), s. 177–200, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1034011>.
- Wagner Markus (2024), *Affective polarization in Europe*, „European Political Science Review”, 16 (3), S. 378–392.
- Wielgosz Łukasz (2020), *Trzy ujęcia polaryzacji politycznej*, „Wrocławskie Studia Politologiczne”, 28, s. 32–52.
- Zaborowska Malwina (2019), *Wyniki wyborów: Jak głosy rozkładały się według wieku, płci, wykształcenia wyborców?*, RMF24, <https://www.rmf24.pl/raporty/raport-wybory-parlamentarne-2019-fakty/najnowsze/news-wyniki-wyborow-jak-glosy-rozkladaly-sie-wedlug-wieku-plci-wy,nId,3276136>.
- Zagała Zbigniew (2023), *Od podziału postsolidarnościowego do polaryzacji. (Krótkie) studium relacji między Prawem i Sprawiedliwością a Platformą Obywatelską i ich wyborcami*, „Zeszyty Naukowe KUL”, 66 (3), s. 107–126.
- Żerkowska-Balas Marta (2015), *Identyfikacja partyjna i bliskość programowa partii jako determinanty decyzji wyborczej w wyborach parlamentarnych w 2011 roku*, „Studia Socjologiczno-Polityczne. Seria Nowa”, 3 (1), s. 35–62.
- Żerkowska-Balas Marta (2023), *Konsumpcja mediów a negatywna identyfikacja partyjna w Polsce w 2015 i 2019 roku*, „Studia Socjologiczne”, https://www.researchgate.net/publication/372669932_Konsumpcja_mediow_a_negatywna_identyfikacja_partyjna_w_Polsce_w_2015_i_2019_roku

Mateusz Rybacki

PARTY IDENTIFICATION AND THE ATTITUDES AND MOTIVATIONS OF YOUNG LAW AND JUSTICE ACTIVISTS IN WARSAW

This article explores the motivations of young party activists of Law and Justice (PiS) in Warsaw, focusing on the influence of party identification on their attitudes and political engagement. The author, using the qualitative method of in-depth individual interviews, conducted an exploratory analysis of the attitudes of eight members of the PiS Youth Forum aged 20 to 25. The study is framed within the theoretical perspectives of political socialization, polarization, party identification, and typologies of political motivation — policy-seeking versus office-seeking. The results show that young activists exhibit a strong affective bond with the party, rooted in family political socialization and an ideological community based on patriotism, catholicism, and social solidarity. The study contributes to the sociology of politics by highlighting a significant observation regarding the paradox of PiS's urban electorate, which, despite its structural demographic misalignment, demonstrates a lasting and strong emotional-ideological attachment to a party with a distinctly populist character, thereby reinforcing the PiS vs. anti-PiS polarization.

Słowa kluczowe: identyfikacja partyjna; patriotyzm; młodzież; Prawo i Sprawiedliwość; polaryzacja polityczna

Keywords: party identification; patriotism; youth; Law and Justice; political polarization